

“Ι Δ Ξ Σ,”

Η φιλοσοφία του Ταγκόπουλου και του Ίδα

Γράφηκε για να μας δείξει στα πεταχτά τόν Ίδα, άνθρωχο πνεύμα περισσότερο, με τάσεις ενέργειας στον κύκλο των εθνικών και πολιτειακών ζητημάτων. Δεν ξέρω αν ο Ίδας βαθειά του είνε αυτός, ούτε σε τί κυριώτερα θ' άφροσώθει μίαν ήμέρα. Ξέρω πως σήμερα είνε συγγραφέας με έργο βαρύ, δυνατό, που αν στο βάθος του βρίσκονται όγκόλιθοι ξελαγαρισμένων πιά ιδεών, στην επιφάνειά του τρέμουν τόσων λογιών φωτιά, ασταθέστερης ίσως ψυχολογικής κατάστασης και σαν παροδικής κάθε τόσο, μα λεπτότερης αξίας. Ο φιλόσοφος ζει με τα μάτια ανοιχτά προς ε,τι κι αν διαβαίνει. Ούτε περιορίζεται στενά στη φιλοσοφία του λησμονώντας τ' ανθρώπινα. Ούτε ξεχωρίζει τη θεωρία από την πράξη, όπως κάνουν οι ακαδημαϊκοί. Ξέρει πως όποια κι' αν είνε μια ιδέα, για να γίνει κτήμα των ζωντανών κι' άτιμοσφαίρα τους πρέπει να περάσει από τα στενά του κινήματος του πού χειροπιαστό και τού πού όλιγοθ. Σαν τέτοιον βέβαια δέ μας τόν δίνει ο Ταγκόπουλος. Μας τόν δίνει περισσότερο σαν βιογράφο λιτός, που ήξερε όμως να σταθεί στις όρες των σημαντικών του εξέλιξεων και να παρατηρήσει ιστορικά. Γι' αυτό αρχίζει ήρεμα τη μελέτη του, σαν παρμηθι. Οι χαρακτηρισμοί μόλις φωτίζονται από τό άστραμα της πέννας που τρέχει. Όμως σαν και να πληθαίνουν από γραμμή σε γραμμή οι χομοί της καρδιάς του και οι συγκινήσεις του, βλέπουμε να φουσκώνει ο λόγος, να φουσκώνει και να τελειώνει σ' ένα ξεσπασμα δοξαστικό. Τα κενά που υπάρχουν ανάμεσα δεν έχουν πιά σημασία, μια κι έδωκε την μορφή της πρόχειρης ανάλυσης στο σημείωμά του ο κριτικός. Έπειτα, όσο κι αν δεν ξέρει κανείς την πολυέδρη προσωπικότητα του Ίδα, είνε με τέτοιο θερμό τρόπο ριγμένα τα χαρακτηριστικά αυτά, που θα την φανταστεί και θά την πλάσει. Είνε τρόποι γραψίματος που δίνουν τη σάρκα και τόν παλμό, καθολικά τη ζωή. Κι άλλοι, που μιιάζονε περισσότερο με κεντιές υποδλητικές, παρά με επίμονη και μεθοδική εξερεύνηση. Ίσως έτσι να φτάνουμε κάποτε σε συμπεράσμα ουσιαστικώτερο και πιο συλληπτό. Δεν ξέρω. Όμως εδώ τέτοιος φαίνεται ο κριτικός τρόπος του Ταγκόπουλου. Αγάπη και καλή θέληση και μάτι εξεταστικό και πάνω απ' όλα καρδιά γεμάτη, να τί ανταμώθηκαν για να μιλήσουν για τόν Ίδα. Μα ή φωνή έδωγχε τραγουδιστή περισσότερα, παρά σοφή και αποκαλυπτική. Βλέπουμε τόν Ποιητή από τη στιγμή που τόν χτυπάει το φως των πρώτων εθνικών ιδανικών, όμως όχι στη βαθειά υποκειμενική φράση του βιογράφου μα στα κομμάτια που βάζει από τα ίδια βιβλία του. Μηπως για ν' ακολουθήσουμε άμεσα τα κινήματα και τα λαχταρίσματα της παράξενης ψυχής του; Αλλά κι' ο Ίδας, ο Ίδεολόγος των Βιβλίων, άπόμεινε στη σκιά. Αναλυφικά παρμένος, ζητάει βάθος και συμπλήρωμα. Ο λόγος βιαστικά πετώντας δέ θέλησε να

μας ξεσκεπάσει τα μύχια. Η έδειλιασε να πάει κατά τις όγκωδέστερες άνησυχίες του και σταμάτησε μπροστά στις βαρείες θύρες εύλαβητικά. Ο Ίδας δέν είνε εύκολος ούτε λιτός. Δέ γράφει για να γράφει, όποτε θα μπορούσε κανείς να πει καλύτερα και δίχως έμπόδια να γράφει για να

δέν είνε παρά ή συμπλήρωση και ή επέκτασή και ή εξέλιξη του άλλου. Δουλεμένα ελα στο ίδιο μοτίβο, την Πατρίδα και τη Φυλή.

Στην άρχή οι ιδέες του φανερωθήκανε σκληρά και με όρμη καταρράκτη. Μα λίγο-λίγο ή ψυχή του γαλήνεψε, συγκινήθηκε κι από άλλα πράματα, κοντήτερα στη ζωή της ουσίας, έκλινε κι από δώ, έγυρε κι από κει, λούστηκε και σε νερά απαλότερων, πιο αίσθησιακών συλλογισμών, κ' επί τέλους ήρθε ή στιγμή να μας δώσει τόν «Έλληνικό Πολιτισμό». Το έργο αυτό με τις πλευρές έκτεινόμενες προς τό άπειρο μιας εύδοκπλαστικής έμπνευσης, ξεδιπλώνεται σφά και μαθηματικά, διατρέχοντας όλους τους καιρούς, που πρέπει να χει ο άρτιος πνευματικός στροβιλισμός, σαν μάλιστα έχει την αξίωση να λέγεται επισκόπηση πλαταιά από κάτω ψηλότερα μιας εθνικής ζωής.

Κι ο πεσιμιστικός άέρας που τάραζε πριν τα ψυχολογικά πέλαγα του συγγραφέα πέφτει εδώ, για να κτιτάξει ή τελευταία του σύλληψη, με μέτωπο όλοφωτο και σε άτιμοσφαίρα ξεκαθαρισμένη από τις ροχές, — για να παρατηρήσει μίαν άνοιξη. Δέ λέω πως δέν έχει τις άδυναμίες του ο «Έλληνικός Πολιτισμός». Φοδόντωμα ψυχής. έχει φλόγες λαμπρές μα και κενό. Κάποιες λεπτομέρειες, ξεφεύγοντας τό γενικό του σχέδιο, σε κάνουν να θυμηθείς πως τό πνεύμα των μεταβατικών εύκόσμιων καταστάσεων, για να έκδηλωθεί, χρειάζεται άπαραίτητα τίν άνθρωπο. Μια μηχανή δηλαδή, που οι ρόδες της όσο γρήγορα και θαυμαστά κι αν γυρίζουνε, ν' άκουμπάνε στη γη, να δίνουνε και τό τρίξιμο της επαφής. Μα για τους όπαδούς των άκρων, καλύτερα τό πνεύμα σαν ύψωθεί έτσι, να ξεχάσει τα όλικά μέσα της εμφάνισής του στο χορό της οργανικής ζωής και ν' άπμεινεί ψηλά, πιστό στην άνηφορική γραμμή του. Όμως ο Ίδας, ιδιότροπη κι αναλυτική φαντασία, που δουλεύει συχνά σαν και με κάποιο πείσμα, δέν παραδέχεται άπαραόχτους κανόνες. Όλλεγα μάλιστα πως είνε ανάγκη του τό σταμάτημα σε θέση στενή, για κάθε νεαν όρμη του. Το βλέπει κανείς. Έχει μπροστά του τό άπειρο, τόν άπασχολούνε και τα εσα ξεδράζει ή θάλασσα. Ένώ αυτά είνε φυσική συνέπεια της άρχής; που λέγεται αώνιο μετατόπισμα και δέν μπορεί παρά να φέρνει στην επιφάνεια κατακάθια, είτε άπομεινάρια, είτε περιττά στοιχεία. Κοσκίνισμα τεραστικής ζωής γίνεται. Τι σημασία έχουνε οι λιγώζωες πάντα λεπτομέρειες για διάνοιες άνώτερες, που φέρνουνε στη φύση τους τό πλάτος και τη γενικότητά; Γράφοντας αυτά, δέ θέλω τίποτε άλλο, παρά να πώ άπλά και δίχως αξίωση τις σκέψεις που μου γέννησε τό φωτεινό και πολύπτυχο έργο του Ίδα. Σκέψεις μεγάλες και παράξενες όχι τόσο για κείνο που μου ξεσκεπάσανε όσο για κείνο που μου ξεσκεπάζουνε λίγο-λίγο. Και θαρρώ πως συχνά τό παθαίνει κανείς

